

9. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.minfin.gov.ua/>

10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755-VI // Редакція від 03.02.2013. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

11. Годованець О. Проблеми адміністрування митних платежів і напрями їх усунення / О. Годованець // Світ фінансів. – 2008. – № 4 (17). – С. 147-153.

12. Пашко П. Реалізація функцій митної політики України в умовах глобалізації / П. Пашко // Вісник КНТЕУ : зб. наук. праць. – 2009. – № 4. – С. 5-12.

13. Запорожець О. Система адміністрування митних платежів в Україні / О. Запорожець // Вісник КНТЕУ : зб. наук. праць. – 2012. – № 2. – С. 104-111.

14. Пашко П.В. Система динамічного планування щодо забезпечення повноти надходжень до державного бюджету / П.В. Пашко // Вісник Академії митної служби України. – Сер.: Економіка. – 2010. – № 2. – С. 9.

15. Мотюк К.Д. Сутність та значення митної експертизи при визначенні митної вартості товарів / К.Д. Мотюк // Державний науково-дослідний ін-т митної справи // Митна безпека : зб. наук. праць. – 2012. – № 1-2. – С. 52-58.

16. Ривак Н.О. Шляхи підвищення ефективності митної політики України / Н.О. Ривак // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.3. – С. 224-232.

Жмурко Н.В., Илечко И.-О.И. Проблемные аспекты взыскания таможенных платежей в Украине

Рассмотрены основные проблемные моменты администрирования таможенных платежей. Определена типология нарушений при начислении таможенных платежей, раскрыта их сущность и предложены приоритетные задания для решения установленных проблемных аспектов и разработки мероприятий для обеспечения качественной таможенной регуляции.

Ключевые слова: таможенные платежи, таможенные органы, таможенная стоимость, код УКТ ВЭД, таможенное оформление, таможенная экспертиза, ввозная пошлина, таможенный контроль.

Zhmyrko N.V., Pechko I.-O.I. Actual problem aspects of penalty of custom payments are in Ukraine

The article is devoted to the analysis of basic problem moments of administration of custom payments. We defined typology of violations during the extra charge of custom, their essence is exposed and foreground jobs are offered for the decision of the set problem aspects and developments of measures for providing of the high-quality custom adjusting.

Keywords: custom payments, custom organs, custom cost, a code is after Ukrainian classification of commodities of foreign economic activity, custom registration, custom examination, import duty, custom control.

УДК 336.74

Доц. Н.В. Жмурко, канд. екон. наук;
студ. Т.О. Соляк – Львівський НУ ім. Івана Франка

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ПОДАТКУ НА ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ

Розглянуто економічний зміст та призначення введення в Україні податку на операції з продажу іноземної валюти за готівкову гривню, наведено можливі наслідки на вітчизняному валютному ринку після його запровадження, обґрунтовано недоцільність такого високого фіскального тиску на населення держави в умовах соціально-економічних трансформацій та подолання фінансово-економічних криз.

Ключові слова: валютний ринок, податок на валютні операції, "податок Тобіна", доларизація, тіньова економіка, золотовалютні резерви.

Постановка проблеми На сьогодні, в умовах подолання кризових явищ в Україні, однією із проблемних сфер економіки є стан та динаміка її валютного ринку. Національна грошова одиниця на цьому етапі становлення вітчизняної економіки зазнає значних коливань, які свідчать про зниження її зовнішньої вартості на світовому ринку. Щоб запобігти цьому процесу та захистити валюту від внутрішніх і зовнішніх чинників курсової нестабільності 16 листопада 2012 р. Комітетом з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики до Верховної ради України було подано законопроект про те, що фізичні особи під час здійснення операцій з продажу іноземної валюти за готівкову гривню повинні сплачувати збір до Пенсійного фонду України у розмірі 15 % від суми операції. Як зазначено у пояснювальній записці, законопроект підготовлено з метою покращити фінансовий стан Пенсійного фонду, зменшити готівковий обіг іноземної валюти, а також збільшити обсяги безготівкових розрахунків та сприяти стабільності національної валюти України.

Разом з тим, високий рівень доларизації вітчизняної економіки, скорочення золотовалютних резервів, зростання тіньової економіки, а також низка інших негативних тенденцій, які намітились на валютному ринку України впродовж останніх років, ставить під сумнів доцільність запровадження такого високого податкового навантаження. Це обумовило актуальність і своєчасність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процесам курсоутворення в економічній теорії присвячено чимало наукових праць. Так, до них необхідно віднести роботи таких відомих українських економістів, як: Я. Белінської [3], О. Береславської [4], О. Дзюблюка [6], Ф. Журавки [7] та низки інших. Однак, попри вагомий внесок вітчизняних науковців у дослідженні даного питання, наукова полеміка на цьому не завершується. Не зменшуючи цінність праць зазначених вище економістів, зауважимо, проблема запровадження валютного податку заслуговує на більш широку та ґрунтовну оцінку.

Метою дослідження є висвітлення економічного змісту та призначення податку на операції з продажу іноземної валюти за готівкову гривню, аналіз можливих наслідків після його запровадження, обґрунтування доцільності податку на валютні операції в Україні в умовах невирішення низки кризових питань у всіх сферах вітчизняної економіки.

Основні результати досліджень. Рівень внутрішніх цін, загальний стан платіжного балансу, а також конкурентоспроможність держави на зовнішніх ринках багато в чому визначаються проведенням раціональної валютної політики. Все більше розвинених держав світу надають перевагу лібералізації валютного ринку, тоді як владні структури України попри заявлений курс "вільного плавання" гривні, занепокоєні її девальваційною спрямованістю і дедалі більше посилюють контроль за здійсненням валютних операцій. Одним з таких кроків є – законодавчий проект щодо встановлення 15-ти відсоткового податку на операції з продажу іноземної валюти за готівкову гривню.

Фінансово-економічним обґрунтуванням цього законопроекту є те, що його реалізація не потребує додаткових витрат із Державного бюджету Укра-

їни. На жаль, ніяких прогнозних моделей чи економіко-математичного обґрунтування щодо раціональності цих змін (зокрема, від Національного банку України) так і не було надано. Колишній голова Нацбанку Г. Арбузов заявив, що [2]: "Цей закон, я наполягаю, буде добре захищати інтереси людей. Ми спочатку зробимо роз'яснення, щоб люди побачили, які будуть позитиви від цього закону. І коли це буде зроблено, ми будемо підтримувати". Він наголосив, що основною перевагою прийняття такого документа є введення заходів щодо недопущення спекуляцій на валютному ринку та додав, що цей законопроект у разі його прийняття збільшить надходження до Пенсійного фонду і знизить рівень доларизації економіки.

Проте, такі можливі зміни викликали такий шквал обурень з боку населення, що у висновку Головного науково-експертного управління від 19 листопада 2012 р. було визначено, що законопроект потребує доопрацювання через низку причин, а саме [11]:

- населенню України притаманне нагромадження заощаджень саме в іноземній валюті для вирішення своїх певних побутових проблем, оскільки банківська система країни ще не має повної довіри та й нестабільність вітчизняної економіки не сприяє підвищенню такої довіри;
- сплата такої високої ставки збирання із зазначених операцій викличе певне соціальне невдоволення громадян України, а також збільшить інфляцію;
- прийняття цього рішення призведе до появи "тіньового" обміну валюти поза межами банківської системи, проти чого йшла тривала боротьба.

Ми цілком поділяємо думку вище названого органу і вважаємо, що навіть при доопрацюванні цього законопроекту стягнення таких високих відсотків за операції у валюті призведе до значних потрясінь у суспільстві.

Зазначимо, що у таких країнах, як Малайзія, Бразилія, Чилі, Колумбія тощо, широко використовують славнозвісний "податок Тобіна" на репатріацію прибутків, або на операції продажу валюти, депозити нерезидентів і надані їм національними банками кредити, окремі види портфельних і прямих іноземних інвестицій. Своєю чергою, Німеччина, Франція та ще 9 країн Єврозони у січні 2013 р. також вирішили ввести цей податок. Таке рішення вони ухвалили на зустрічі міністрів фінансів Європейського Союзу [1]. Згідно із офіційною процедурою, після затвердження податок може набути чинності протягом декількох місяців. Законодавство дає змогу це зробити навіть за умови ухвалення лише у кількох країнах ЄС. Планується, що операції з акціями та облігаціями оподатковуватимуться податком за ставкою 0,1 %, а вторинні інструменти – деривативи – 0,01 %. Європейські регулятори вважають, що "податок Тобіна" принесе до скарбниці близько 35 млрд євро щороку [9]. Однак, на думку критиків (проти цього категорично виступає Великобританія), цей захід може бути успішним тільки за умови впровадження по всій Європі.

Українські експерти кваліфікують податок на продаж іноземної валюти, який планується запровадити в Україні як різновид "податку Тобіна": "Повністю ринкова економіка не спостерігається в жодній з країн світу. Показовий приклад – у Європі нещодавно прийняли "податок Тобіна" на операції з валютою, схоже, європейці також зрозуміли, якої шкоди завдають ва-

лютні спекулянти. У принципі, наш валютний збір є своєрідним аналогом цього податку, він має такі ж цілі", – вважає директор аналітичного департаменту компанії Pro Consulting О. Соколов [8].

Ми поділяємо думку економіста, що ринкова форма господарювання не притаманна жодній із європейських країн. Однак, незрозумілим, на нашу думку, залишається той факт чому ставка цього податку у 150 та 1500 раз (0,1 та 0,01 % відповідно) перевищує її у більш розвинених ринкових економіках, багато з яких не наважуються ввести його навіть у таких розмірах (у Швеції 1989 р. введення цього податку призвело до зниження обсягу торгів облігаціями на 85 %, а а ф'ючерсами і опціонами – на 98 %). Мабуть, працівники Комітету з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики вважають, що економіка України є більш розвинутою та стійкішою до кризових явищ та такого значного фіскального тиску, і введення цього податку дійсно вирішить низку негативних тенденцій на валютному ринку держави.

Проте, не варто забувати, що в кінці 1990-х та на початку 2000-х років існував 5 %, а згодом 1 % платіж до Пенсійного фонду з купівлі валюти. І навіть за такої ставки значна частина (три четверті) коштів з обігу іноземної валюти "пішла" в тінь. Лише за офіційними даними, станом на серпень 2012 р. розмір тіньової економіки України, за розрахунками професора економіки Ф. Шнайдера становить 48 % від ВВП [12], що є найвищим показником серед усіх європейських країн (табл. 1).

Табл. 1. Розмір тіньової економіки країн Європи станом на серпень 2012 р.

Країна	Розмір тіньової економіки, % від ВВП	Країна	Розмір тіньової економіки, % від ВВП
Албанія	32,9	Молдова	44,3
Австрія	9,5	Нідерланди	13
Білорусь	43,3	Німеччина	15,3
Бельгія	21,3	Норвегія	18
Болгарія	32,7	Польща	26
Боснія і Герцеговина	32,8	Португалія	23
Велика Британія	12,2	Росія	40,6
Греція	26,5	Румунія	30,2
Данія	16,9	Словаччина	16,8
Естонія	29,5	Словенія	24,7
Ірландія	15,4	Угорщина	23,7
Іспанія	22,2	Україна	46,8
Італія	26,8	Фінляндія	17
Латвія	27,2	Франція	14,7
Литва	29,7	Хорватія	30,4
Люксембург	9,4	Чехія	17
Македонія	34,9	Швейцарія	8,1
Мальта	26,5	Швеція	17,9

Джерело: складено за допомогою [12].

Як видно з табл. 1, Україна стала лідером в Європі за загальним обсягом тіньової економіки, обігнавши не лише Європейський Союз, але й Російську Федерацію, де розмір тіньової економіки становить на 6,2 % менше,

ніж у вітчизняній економіці. До такої ситуації призвела не лише масова корупція, величезний фіскальний тиск, недовіра до фінансової системи, але й політичні протистояння та песимістичний "настрій" суспільства щодо економіко-політичних реформ держави.

Введення ж цього податку, за логікою, лише збільшить розмір тіньової економіки, а не скоротить її розмір. Про недоцільність та несвоечасність запровадження податку на валюту свідчить і високий рівень доларизації вітчизняної економіки. За методикою МВФ високодоларизовано вважають економіку країни, якщо співвідношення розміру депозитів у іноземній валюті до грошового агрегату М2 перевищує 30 %. За даними Бюлетеня НБУ, ми вирішили розрахувати цей показник.

Як бачимо з рис. 1, порівняно з 2009 р. доларизація знизилась на 4,2 % – до 29,2 %. Однак така позитивна тенденція тривала лише протягом 2010 р. Наприклад, до кінця 2011 р. фінансова доларизація економіки України становила 30,7 %, а станом на перше півріччя 2012 р. – 31,1 %. Як бачимо, це відображає недовіру населення України до національної грошової одиниці, яка, на його думку, є слабшою, ніж іноземна валюта [5]. Як зауважує О. Береславська [4]: "Це означає, що до показника пропозиції грошей включається нова складова – обсяг іноземної валюти в обігу, яким не може управляти центральний банк".

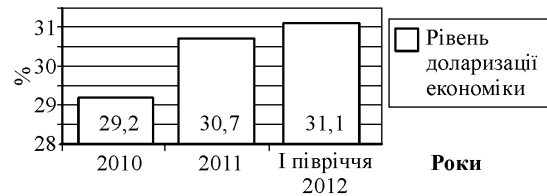

Рис. 1. Динаміка рівня доларизації в Україні у 2010 – I півріччі 2012 рр. [5]

Розглянемо, які ж саме причини призвели до цієї економічної проблеми в Україні. Отже, до факторів доларизації відносять такі [5]:

- волатильність обмінного курсу грошової одиниці. На нашу думку, саме цей фактор відіграє першочергову роль у виникненні неофіційної доларизації вітчизняної економіки. За високих темпів девальвації національної грошової одиниці, населення країни втрачає довіру до неї та починає зберігати й заощаджувати кошти в іноземній, більш стабільній валюті;
- темпи інфляції у країні. У періоди надмірного підвищення цін населення втрачає довіру до національної валюти і зберігає свої кошти у більш стабільній, на його думку, іноземній валюті;
- значні обсяги надходження іноземного капіталу й експортної виручки, зумовлені інвестиційною привабливістю нашої країни (з тої причини, що українська економіка перебувала на етапі розвитку, а тому мала великий попит на капітал);
- зростаюча відкритість вітчизняної економіки, що зумовлена розширенням і розвитком міжнародної торгівлі, за якої суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності у процесі ціноутворення на світових ринках сировинної та стандартизованої продукції проводять розрахунки в доларах США та євро;

- нерозвиненість фінансового ринку, передусім ринку державних цінних паперів, а також його інструментів, що звужує можливості інвесторів щодо вкладення вільних коштів у національній валюті;
- недосконалість законодавчо-нормативної та методичної бази, яка створює передумови для нарошування резидентами активних і пасивних операцій саме в іноземній валюті.

З початку 2012 р. надходження іноземної валюти від нерезидентів були вищими, ніж перекази на їх користь. Так, додатні нетто-надходження іноземної валюти на користь резидентів за перше півріччя перевищили 6,9 млрд дол. США. Утім динаміка показників попиту та пропозиції іноземної валюти на внутрішньому валютному ринку була нерівномірною. Домінування попиту на іноземну валюту над її пропозицією, яке постерігалось на міжбанківському валютному ринку в січні, відчутно зменшилося в лютому та березні (порівняно з попереднім місяцем у 2,4 та 11 разів відповідно), змінившись у квітні – травні на чисту валютну пропозицію [10].

Однак, разом з тим, з другої половини травня 2012 р. під впливом зовнішніх чинників та негативних очікувань на світових ринках, підживлюваних погіршенням прогнозів розвитку економіки Єврозони та країн з ринками, що розвиваються, на міжбанківському валютному ринку спостерігалось зростання валютного попиту. За цих умов Національний банк України вимушений постійно проводити валютні інтервенції. Саме скорочення золотовалютних резервів держави є ще однією негативною тенденцією валютного ринку України (табл. 2).

Табл. 2. Структура офіційних резервних активів в Україні у 2000- I половині 2012 рр. (млн. дол. США)

Рік	Загальний обсяг офіційних резервних активів	Резерви в іноземній валюті	Резервна позиція в МВФ	СПЗ	Золото
2000	1 475	1 104	248,11		124
2001	3 089	2 704	251,10		134
2002	4 416	4 213	28,29		175
2003	6 937	6 709	21,21		207
2004	9 524	9 301	1,17		222
2005	19 391	18 987	0,004	1	403
2006	22 358	21 843	0,004	1	513
2007	32 479	31 783	0,010	3	693
2008	31 543	30 792	0,030	9	743
2009	26 505	25 493	0,030	64	948
2010	34 576	33 319	0,030	8	1 249
2011	31 795	30 391	0,030	18	1 385
2012	29 318	27 628	0,030	20	1 670

Джерело: складено за даними офіційного сайту НБУ: www.bank.gov.ua

Разом з тим, викликає занепокоєння і те, що навіть у посткризовий період населення надає перевагу іноземній грошовій одиниці, а не гривні. Про це свідчить стан купівлі-продажу іноземної валюти на готівковому валютному ринку держави (рис. 2). Так, як видно з рис. 2, населення у набагато більшому обсязі скуповує іноземну валюту. Якщо у 2010 р. величина придбаної

іноземної валюти становила 26 315,4 млн дол. США, то до кінця 2011 р. зросла на 5 378 млн дол. США і становила 31 693,4 американських доларів. Все це здійснює тиск на обмінний курс гривні, яка може значно знецінитись.

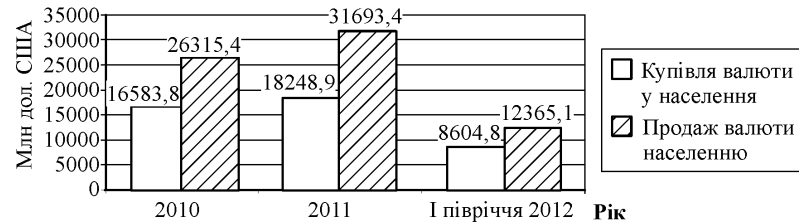

Рис. 2. Обсяг операцій з купівлі-продажу іноземної валюти населенню 2010 р. – I півріччя 2012 р. на готівковому валютному ринку України, млн дол. США (складено за даними офіційного сайту НБУ: www.bank.gov.ua)

Особливо відчутний тиск на курс гривні в останні декілька місяців, що, на нашу думку, пов'язано з політичними та психологічними чинниками валютного курсоутворення, а саме – парламентськими виборами, які відбулись у жовтні 2012 р. та девальваційними очікуваннями населення України.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що введення податку на валютні операції в умовах, коли економіка України перебуває у стані незавершеності основних економічних трансформацій та явними ознаками неповного подолання наслідків кризи не лише в монетарній сфері, але й в усіх інших сферах, є недоцільним, необґрунтованим та несвоечасним.

Досить важко робити прогнози щодо того, який надалі буде валютний курс національної грошової одиниці, стан та динаміка валютного ринку загалом. Зрозуміло одне – неможливо вирішувати проблеми національної економіки за допомогою стягнення непомірно високих податкових платежів. На нашу думку, ухвалення законопроекту про податок на операції з продажу іноземної валюти за готівкову гривню призведе лише до того, що через такий короткий проміжок часу знову ж таки не лише у валютній сфері доведеться переживати фінансово-економічну кризу. А це, своєю чергою, неминує викличе скорочення золотовалютних резервів, збільшення доларизації економіки, і як наслідок, розширення тіньового сектору економіки держави.

Література

- 11 країн ЄС впроваджують податок Тобіна. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ua.euroneews.com/2013/01/22/taxing-times-ahead-for-banks-and-traders/>
- Арбузов наполягає на прийнятті закону про 15 % збір з продажу валюти. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.epravda.com.ua/news/2012/11/26/346751/>
- Белінська Я.В. Можливості і наслідки валютно-фінансової лібералізації в Україні / Я.В. Белінська // Вісник Національного банку України : журнал. – 2006. – № 1. – С. 28-35.
- Береславська О. Актуальні проблеми курсової політики України / О. Береславська // Вісник Національного банку України : журнал. – 2010. – № 2. – С. 16-20.
- Крупка М.І. Валютно-курсова політика України : монографія / М.І. Крупка, М.І. Кульчицький, Н.В. Жмурко, Д.В. Ванькович. – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. – 376 с.
- Дзюблук О.В. Валютна політика : підручник / О.В. Дзюблук. – К. : Вид-во "Знання", 2007. – 422 с.

7. Журавка Ф.О. Валютна політика в умовах трансформаційних змін економіки України : монографія / Ф.О. Журавка. – Суми : Вид-во "Ділові перспективи"; ДВНЗ "УАБС НБУ", 2008. – 334 с.

8. Країни ЄС хочуть запровадити податок на продаж валюти. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ua.comments.ua/money/194152-kraini-yes-hochut-zaprovaditi-podatok-na.html>

9. Найбільші країни Європи стануть багатшими на 35 млрд. євро завдяки податку на фінансові операції. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://news.finance.ua/ua/~1/110/all/2013/01/30/295724>

10. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua/>

11. Проект Закону про внесення змін до деяких Законів України щодо операцій з іноземною валютою. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44834

12. Розмір тіньової економіки в Європі. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://real-economy.com.ua/infographics/21548.html>

Жмурко Н.В., Соляк Т.О. Целесообразность ввода в Украине налога на валютные операции

Рассмотрено экономическое содержание и назначение введения в Украине налога на операции по продаже иностранной валюты за наличную гривну, приведены возможные последствия после его ввода на отечественном валютном рынке, обоснована нецелесообразность такого высокого фискального давления на население государства в условиях социально-экономических трансформаций и преодоления финансово-экономических кризисов.

Ключевые слова: валютный рынок, налог на валютные операции, "налог Тобина", долларизация, теневая экономика, золотовалютные резервы.

Zhmyrko N.V., Soliak T.O. Expediency of tax on currency operations input in Ukraine

In the article are considered economic maintenance and setting of introduction to Ukraine of tax on an operation on the sale of foreign currency for an available hryvnya, possible consequences are considered after his input at the home currency market, pointlessness of such fiscal high-pressure is reasonable on the population of the state in the conditions of socio-economic transformations and overcoming of financial crises.

Keywords: currency market, tax on currency operations, "tax of Tobin", dollarization, shadow economy, gold-value backlogs.

УДК 65:336.71:330.847

Здобувач Р.П. Качур¹ – Львівська КА

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА І НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто інституційну структуру та нормативно-правове забезпечення функціонування, управління та державного регулювання вітчизняного інвестиційного ринку в умовах трансформаційної економіки. Висвітлено основні риси процесу становлення вітчизняного інституційного інвестиційного ринку. Досліджено формування вітчизняних інститутів інвестиційного ринку в умовах перехідної економіки.

Ключові слова: інституційна структура, інститути, інвестиційний ринок, вітчизняна економіка, національна економіка, інвестиційна політика.

¹ Наук. керівник: проф. В.І. Слейко, д-р екон. наук